POLITICI DE PROTEJARE ŞI VALORIFICARE A PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA (1946-2016)

Marina HUZUN, Facultatea de Istorie și Filosofie

The purpose of the thesis *is to analyze the policies of protection and valorization of the archaeological heritage in the Republic of Moldova (1946-2016).* ***Objectives of the thesis:*** *legislative analyze in the Republic of Moldova on the archaeological heritage protection; Establishment of institutions through which the state carries out the policy of the archaeological heritage protection; Elucidation of the problems which they are confronted the Republic of Moldova in the archaeological heritage protection field.*

Pe parcursul secolului XX, în condiţiile lipsei unui cadru normativ adecvat, patrimoniul arheologic din spaţiul dintre Prut şi Nistru a suportat pierderi enorme, numeroase situri şi vestigii fiind distruse.

Cu toate acestea, către începutul anului 2017, pe teritoriul Republicii Moldova au fost identificate circa 15 mii de situri arheologice din diverse epoci istorice şi care acoperă întreg palmaresul de civilizaţii care s-au constituit ori s-au perindat pe aceste pământuri în vâltoarea timpurilor. Din ele doar 5.698 sunt incluse în Registrul monumentelor istorice ocrotite de stat şi beneficiază de statutul de monument protejat.

Pentru completarea Registrului de stat al monumentelor, au fost antrenate instituţii ştiinţifice specializate care au elaborat propuneri concrete şi argumentate. Actualmente, la solicitarea Ministerului Culturii, specialiştii arheologi de la Academia de Ştiinţe, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internaţională din Moldova, Agenţia Naţională Arheologică etc. au elaborat *Registrul monumentelor arheologice din republică*, care include informaţii detaliate referitoare la 7.368 de monumente. Pierderile din RSS Moldovenească, în domeniul patrimoniului arheologic în timpul celui de-al doilea război mondial, au fost enorme, mii de bunuri culturale au fost distruse sau retrase peste hotarele republicii, patru muzee au fost devastate. În condiţiile reconstrucţiei de după război, primele măsuri de organizare a activităţii de ocrotire a monumentelor a fost crearea cadrului instituţional şi adoptarea în anii 1945 şi 1948 a primelor hotărâri în această direcţie.

Hotărârea Cu privire la ocrotirea monumentelor istorice şi arheologice, adoptată de Sovietul Comisarilor Norodnici al RSSM la 31 iulie 1945, interzicea demolarea sau refacerea monumentelor istorice, precum şi distrugerea monumentelor arheologice.

Cercetările arheologice sistematice pe teritoriul RSSM au început în anul 1946, şi au fost coordonate conform deciziei Consiliului Comisarilor Poporului al RSS Moldoveneşti de la 21 decembrie 1945 de cercetători din RSS Ucraineană. Documentul respectiv prevedea organizarea unor cercetări arheologice în Moldova, pornind de la premisa că anterior nu au fost întreprinse astfel de cercetări, în special în perioada anilor 1918-1944.

De o importanţă majoră a fost şi documentul unional, care a constituit timp de mai mulţi ani un punct de referinţă în activitatea de protejare a monumentelor, şi anume – Hotărârea nr. 3898 Cu privire la măsurile de îmbunătăţire a protecţiei monumentelor de cultură, însoţită de anexa „Situaţia despre ocrotirea monumentelor de cultură” care au fost adoptate la 14 octombrie 1948 de către Sovietul Miniştrilor al URSS.

Activitatea legislativă în domeniul patrimoniului cultural a cunoscut o etapă nouă în anii ’60 ai secolului XX. Cu concursul membrilor SOMIC a fost adoptată la 26 decembrie 1969 Legea RSSM cu privire la ocrotirea monumentelor de cultură – prima lege

referitoare la protecţia monumentelor. RSS Moldovenească s-a numărat printre puţinele republici sovietice – Estonia (în 1961), Lituania (în 1967), Uzbekistan (în 1968), Armenia (1969), Kazahstan (în 1971) – care au adoptat la nivel republican o asemenea lege, în condiţiile în care un act similar lipsea la nivel unional.

Legea cu privire la ocrotirea monumentelor de istorie şi cultură adoptată de către guvernul Uniunii Sovietice la 29 octombrie 1976 a reprezentat primul act unional din istoria legislaţiei sovietice referitor la monumentele de istorie şi cultură. Conform legilor din 1969 şi 1976, monumentele de istorie şi cultură se aflau în proprietatea statului, teritoriul fiind gestionat de organizaţii de stat, precum colhozurile, organizaţiile cooperatiste, diverse asociaţii, organizaţiile obşteşti. Cetăţenii puteau şi ei deţine în proprietate personală obiecte patrimoniale arheologice, care puteau fi vândute sau donate cu înştiinţarea prealabilă a organelor de stat pentru ocrotirea monumentelor. Indiferent de forma de proprietate, toate monumentele aflate pe teritoriul RSSM erau protejate de stat.

Legislaţia sovietică acorda un rol deosebit întregii societăţi în activitatea de ocrotire a monumentelor. La acest proces puteau fi incluse întreprinderi, instituţii şi diferite organizaţii care puteau să stabilească patronajul asupra monumentelor de istorie şi cultură. Legea din 1976 stipula în mod tranşant că „grija pentru păstrarea monumentelor şi altor valori culturale constituie o datorie şi o obligaţie a cetăţenilor Uniunii RSS”, iar Societăţii moldoveneşti pentru ocrotirea monumentelor de istorie şi cultură, înfiinţată în 1965, îi revenea rolul de a atrage păturile largi ale populaţiei „pentru participarea activă şi nemijlocită la ocrotirea monumentelor”.

Astfel, în anii 1970-1980 tânăra ştiinţă arheologică din Moldova a obţinut anumite realizări. Aceasta este perioada de stabilizare definitivă a colectivului de arheologi, de completare a lui cu cadre tinere, totodată continuă relaţiile de colaborare cu centrele ştiinţifice din Leningrad, Moscova, Kiev ş.a. Odată cu crearea statului independent, s-a procedat la perfectarea sistemului naţional de protecţie a patrimoniului cultural, pe lângă Legea privind protecţia monumentelor istorice nr. 1530-XII din 23 iunie 1993 este şi Registrul monumentelor istorice şi ocrotite de stat, aprobat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1531-XII din 23 iunie 1993, iar

legea aprobată în prezent este Legea privind protejarea patrimoniului arheologic nr.218 din 17.09.2010. În anii 1993-1994, proaspăt formatul Institut de Arheologie al AŞM, în baza contractului cu Ministerul Culturii şi Cultelor, a realizat proiectul Inventarierea monumentelor arheologice din Republica Moldova.

Drept rezultat au fost verificate, descoperite şi înregistrate date ample şi veridice privitor la circa şapte mii de monumente arheologice care constituiau, la acel moment, patrimoniul arheologic naţional. Spre exemplu, de o importanţă deosebită pentru istoria culturii medievale moldoveneşti au fost şi rămân a fi cercetările arheologice iniţiate în 1993 de Institut, executor fiind la acel moment Gheorghe Postică, în incinta complexelor monastice Căpriana şi Vărzăreşti, iar ceva mai târziu în curtea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Căuşeni sub conducerea cercetătorilor Ion Tentiuc şi V. Bubulici, la fel, întreprinse la comanda şi cu suportul financiar al Ministerului Culturii şi Cultelor.

Pe de altă parte, în Republica Moldova, din cauza presiunilor timpului şi a fluctuaţiilor politice, patrimoniul arheologic a devenit o sursă de exploatare ilegală şi neraţională. La acest fapt a contribuit şi lipsa un timp îndelungat a unui cadru normativ adecvat şi a unei strategii concrete la nivel de stat privind păstrarea şi conservarea siturilor arheologice. Analiza cadrului normativ actual ilustrează evoluţia şi dezvoltarea Republicii Moldova în acest domeniu.

Protecţia şi conservarea siturilor arheologice rămâne a fi o problemă, încă nerezolvată, care conduce implacabil la dispariţia ireversibilă a zeci şi sute de monumente de unicat.

O soluţionare a problemei arheologice a Republicii Moldova ar fi definitivarea cadrului legislativ inerent unei protecţii eficiente a bunurilor din patrimoniul cultural naţional, stabilirea unul regim fiscal încurajator pentru deţinătorii de monumente şi pentru partenerii economici ai statului în activitatea de conservare, restaurare şi punere în valoare a monumentelor. Este vitală şi formarea în rândurile cetăţenilor a unei culturi de conştientizare a necesităţii protejării şi valorificării adecvate a patrimoniului arheologic.

Bibliografie:

1. MATVEEV, S. Începuturile arheologiei în RSSM. În: *Tyragetia*, s.n., 2016, vol. X [XXV], nr. 1, p. 358.

2. POSTICĂ, I. Aspecte legislative privind protejarea patrimoniului arheologic în Republica Moldova. În: *Tyragetia*, s.n., 2008,vol. II [XVII], nr. 1, p. 361-363.
3. *Arheologia între ştiinţă, politică şi economia de piaţă*. Chişinău: Pontos, 2010.
4. *Institutul Patrimoniului Cultural*. Chişinău, 2008.

Recomandat
Sergiu MATVEEV, dr., conf. univ.